

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ
Факультет іноземних мов
Кафедра теорії та практики іноземних мов**

Мамієва Джерен

**ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ТА ГРАМАТИЧНІ
ХАРАКТЕРИСТИКИ ДІЄСЛОВА В АНГЛОМОВНОМУ
ПОЛІТИЧНОМУ РОМАНІ**

Спеціальність 035.041 Філологія. Германські мови та літератури
(переклад включно), перша – англійська

РЕФЕРАТ

на
випускню кваліфікаційну роботу
за освітньою програмою
«Філологія. Германські мови та літератури
(переклад включно), перша – англійська»

Умань – 2023

Магістерською роботою є рукопис.

Роботу виконано в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини.

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК: канд. пед. наук, доцент Авчіннікова Г. Д.

РЕЦЕНЗЕНТ: канд. філол. наук, доцент Прокоф'єв Г. Л.

Захист відбудеться 31.05.2023 р. о 9.00 на засіданні ЕК факультету іноземних мов.

З роботою можна ознайомитись на кафедрі теорії та практики іноземних мов, за адресою: 20308, м. Умань вул. Садова, 28, ауд. № 405.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. СИСТЕМНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ АНГЛІЙСЬКОГО ДІЄСЛОВА ТА ЙОГО ЖАНРОТВІРНИЙ ПОТЕНЦІАЛ У ХУДОЖНЬОМУ ТВОРІ.....	8
1.1. Лексико-семантичні та граматичні властивості англійського дієслова.....	8
1.2. Місце мови художньої літератури у системі функціональних стилів сучасної англійської мови.....	22
1.3. Жанровірітний потенціал дієслова в англійськомовних художніх творах жанру популярного політичного роману.....	28
РОЗДІЛ 2. ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНИЙ І МОРФОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ АНГЛІЙСЬКОГО ДІЄСЛОВА В ДОСЛІДЖУВАНИХ ХУДОЖНІХ ТВОРАХ.....	45
2.1. Насиченість текстів Т. Кленсі та Ф. Форсайта дієслівними слововживаннями.....	45
2.2. Кількісний та якісний склад дієслівних лексико-семантичних груп творів Т. Кленсі та Ф. Форсайта.....	52
2.3. Взаємодія семантики дієслівних ЛСГ з групами реалізованих ними словозмінних форм	67
РОЗДІЛ 3. ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНИХ, МОРФОЛОГІЧНИХ І СИНТАКСИЧНИХ ХАРАКТЕРИСТИК АНГЛІЙСЬКОГО ДІЄСЛОВА В ХУДОЖНІХ ТВОРАХ.....	75
3.1. Функціонування ядерних моделей граматичної сполучуваності дієслова у творах Т. Кленсі «Debt of Honor» та Ф. Форсайта «Icon».....	75
3.2. Взаємозв'язок морфологічних і синтаксичних характеристик	

англійського дієслова в аналізованих художніх творах.....	80
ВИСНОВКИ.....	89
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	92
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ... 	100
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ.....	101

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Визначальною рисою лінгвістики сьогодення є комплексний і міждисциплінарний характер дослідження мови як складного утворення, де тісно взаємодіють мовні одиниці різних рівнів. Поряд з типологічними, системно-структурними, комунікативно-функціональними, прагматичними та когнітивними лінгвістичними студіями в останні роки з'явилася ціла низка досліджень, в яких розглядаються властивості мовних одиниць і відношення між ними в квантитативному аспекті. Використання статистичних методів у лінгвістичних дослідженнях зумовлене властивими мові кількісними ознаками, внутрішньою взаємозалежністю, яка існує між якісними та кількісними особливостями мовної структури, підпорядкованістю частоти мовних одиниць у мовленні певним статистичним закономірностям, можливістю отримати об'єктивні дані, незалежні від суб'єктивного сприйняття дослідника.

Важливе місце в системі англійської мови займає дієслово: йому притаманна більша, ніж іншим частинам мови, ємність змістовної структури та більш рухоме коло значень, воно характеризується складною і розгалуженою парадигмою словозмінних форм та широким колом сполучуваності. Статистичні дослідження, проведені на матеріалі різних функціональних стилів (В. Горєва, О. Печеніна, М. Шот та ін.), доводять, що дієслово посідає друге місце за вживаністю в англійських текстах художньої літератури після іменника. Незважаючи на значні досягнення як вітчизняної, так і зарубіжної лінгвостатистики у вивченні системних і функціональних характеристик англійського дієслова (Л. Данцевич, Т. Тарханова, Т. Шевенко, В. Перебийніс та ін.), не розв'язаними й досі залишається ряд проблем. Серед них, зокрема, вивчення жанротвірного потенціалу дієслів певної семантики, семантична класифікація дієслівної лексики конкретного твору, виявлення особливостей функціонування дієслів у художньому тексті, до яких відноситься вживаність і наповненість дієслівних лексико-семантичних груп.

Актуальність теми випускної кваліфікаційної роботи визначається спрямуванням сучасної лінгвістики на вивчення системної організації та функціональних характеристик мовних одиниць у тексті. Актуальність поставленої проблеми також зумовлюється потребою комплексного лінгвостатистичного дослідження лексико-семантичних особливостей дієслова, виявлення закономірностей його функціонування в текстах англійської художньої прози.

Мета роботи полягає у розкритті особливостей функціонування англійського дієслова у художньому творі шляхом встановлення взаємозалежностей між його лексико-семантичними характеристиками на основі їх кількісних показників, а також у виявленні його жанротвірних можливостей.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких **завдань**:

1. Визначити лексико-семантичні та граматичні властивості англійського дієслова.
2. З'ясувати місце мови художньої літератури у системі функціональних стилів.
3. Виявити жанротвірний потенціал дієслів суспільно-політичної семантики у створенні англійських творів жанру популярного політичного роману.
4. Здійснити інвентаризацію лексико-семантичних груп англійських дієслів у творах, що вивчаються, провести аналіз їх кількісного і якісного складу, з'ясувати закономірності їх функціонування.
5. Проаналізувати функціонування ядерних моделей граматичної сполучуваності дієслова у художніх творах та встановити взаємозв'язок морфологічних і синтаксичних його характеристик англійського дієслова в аналізованих художніх творах.

Об'єктом нашого аналізу є англійське дієслово в художніх текстах.

Предметом дослідження є системні та функціональні властивості англійських дієслів на лексико-семантичному рівні та їх взаємодія у художніх творах жанру популярного політичного роману.

Для досягнення поставленої мети й вирішення поставлених завдань в роботі комплексно використовуються такі **методи**:

- компонентний аналіз;
- метод дистрибутивного;
- метод моделювання;
- статистичні методи;
- узагальнення та систематизація.

Матеріалом магістерської роботи слугують тексти художніх творів жанру популярного політичного роману сучасних англомовних письменників: американця Т. Кленсі «Debt of Honor» (Т1) та англійця Ф. Форсайта «Icon» (Т2).

Наукова новизна дослідження визначається тим, що у ньому робиться спроба розкрити роль тематично об'єднаних дієслів суспільно-політичної семантики у реалізації прагматичної спрямованості художнього твору жанру популярного політичного роману; провести системний опис взаємодії різних аспектів дієслівної одиниці (лексико-семантичного, морфологічного та синтаксичного).

Теоретичне значення роботи полягає в тому, що вона є внеском у подальше опрацювання питань, пов'язаних із системною організацією англійського дієслова як мовної одиниці та закономірностями його функціонування в художніх текстах.

Практичне значення магістерського дослідження вбачається у можливості використання його основних положень, висновків та ілюстративного матеріалу в курсах лексикології, стилістики, теоретичної граматики англійської мови). Результати дослідження можуть використовуватись у написанні курсових робіт.

Апробація роботи. Результати дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри теорії іноземних мов Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, зібраннях студентської пролемної групи «Мовні та комунікативні аспекти англомовного та німецькомовного дисткурсу» та обговорювались на I науково-методичному семінарі «Проблеми романо-германської філології та іншомовної лінгвометодики у ціннісних вимірах сьогодення» (Умань, 23 листопада 2022 р.), V Всеукраїнській студентській науково-практичній Інтернет-конференції «Сучасні філологічні дослідження: традиції та інновації» (Умань, 17 березня 2023 р.).

Публікації. Основні положення та результати дослідження відображені в 1 науковій статті автора:

1. Мамієва Джерен. Жанротвірний потенціал дієслова в англомовних художніх творах жанру популярного політичного роману. *Сучасні філологічні дослідження: традиції та інновації* : матеріали V Всеукр. студ. наук.-практ. Інтернет-конф. (Умань, 17 березня 2023 р.). Умань : ВПЦ «Візаві», 2023. С. 81–83.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списків використаних джерел, лексикографічних джерел, джерел ілюстративного матеріалу.

ВИСНОВКИ

У центрі уваги сучасної лінгвістики залишається комплекс питань, що стосуються розуміння мови як системи взаємопов'язаних елементів, у якій функціонування одиниць одного рівня перебуває в залежності від функціонування одиниць іншого рівня. В останні роки особливої актуальності набули квантитативно зорієнтовані дослідження міжрівневих зв'язків у мові. Виявлення залежностей між різними рівнями мови та пояснення причин цих залежностей має важливе значення як для теорії мовознавства, оскільки сприяє кращому розумінню взаємозв'язку мовних одиниць і функціонування мови в цілому, так і для практики володіння мовою.

Англійське дієслово неодноразово ставало предметом розгляду в галузі мовознавства. Відтак, його дослідження вирізняється розмаїттям підходів. Попри значну кількість наукових розвідок, присвячених вивченню функціонування англійського дієслова в текстах різних функціональних стилів, проблеми дослідження жанротвірних можливостей дієслова, систематизації дієслівної лексики конкретного художнього твору, а також встановлення взаємозв'язку між різноаспектними дієслівними характеристиками продовжують привертати увагу дослідників.

У нашій магістерській роботі представлено результати дослідження системних та функціональних характеристик англійського дієслова, визначаються фактори, які впливають на їх реалізацію в англійських художніх текстах жанру популярного політичного роману (функціонально-стильові, жанрово-тематичні та прагматичні).

Результати дослідження дозволили встановити, що різноаспектні дієслівні характеристики активно взаємодіють, що проявляється у взаємозалежності, по-перше, лексико-семантичних і морфологічних характеристик дієслова; по-друге, лексико-семантичних і синтаксичних характеристик дієслова; по-третє, морфологічних і

синтаксичних характеристик дієслова; взаємозалежність їх частот є одним із проявів цієї взаємодії.

У процесі дослідження взаємодії лексико-семантичних і морфологічних характеристик англійського встановлено наявність взаємозв'язку між реалізацією словозмінних форм дієслова та його семантикою. У результаті відзначається висока частота вживання певної групи словозмінних форм дієслів, що входять до певної лексико-семантичної групи.

Найбільшу кількість позитивних статистично значущих зв'язків із групами словозмінних форм має лексико-семантична група дієслів „Перетворювальний та ушкоджувальний вплив на неживий об'єкт” (два). Лексико-семантичні групи дієслів „Нейтральний вплив на неживий об'єкт”, „Комунікація”, „Поповнення недостатності „зовні”, „Поповнення недостатності “зсередини” силами суб'єкта та володіння об'єктом”, „Розумова діяльність” мають по одному позитивному статистично значущому зв'язку з групами словозмінних форм.

Як засвідчили результати дослідження, семантика дієслова впливає на його сполучувальні властивості, що відображається у різному наборі ядерних моделей граматичної сполучуваності та у вищій частоті вживання певних моделей у текстах.

Нами також встановлено, що між морфологічними та синтаксичними характеристиками англійського дієслова існує взаємозв'язок, який проявляється в тому, що певні моделі граматичної сполучуваності більш характерні для дієслів у певних словозмінних формах. Статистично значущий зв'язок із моделями граматичної сполучуваності виявили п'ять груп особових словозмінних форм Past Indefinite Active, Non-Past Indefinite Active, Past Perfect Active, Non-Past Perfect Active та Past Indefinite Passive (be-Passive).

На зв'язок групи словозмінних форм дієслова та моделі його граматичної сполучуваності впливають такі фактори:

1) переважне вживання дієслів певної семантики у групі словозмінних форм у моделі граматичної сполучуваності;

2) типовість моделі для дієслів усіх досліджуваних ЛСГ у певній групі словозмінних форм;

3) індивідуальна сполучуваність певних дієслів у конкретній словозмінній формі;

4) композиційно-мовленнєві особливості творів художньої літератури.

Дані дослідження підтверджують той факт, що реалізація граматичних властивостей дієслова на морфологічному та синтаксичному рівнях відбувається одночасно із лексичними.

Виконане дослідження доводить жанрову детермінованість характеру лексичної структури тексту, тобто жанрове позначення твору суттєво відображається на його мовній субстанції. Значна кількість дієслів та іменників суспільно-політичного характеру у творах Т.Кленсі „Debt of Honor” та Ф.Форсайта „Icon”, а також іменників-власних назв зумовлюється жанровою специфікою художніх творів жанру популярного політичного роману, а розподіл суспільно-політичної лексики за тематичними групами підпорядковується сюжетно-тематичним особливостям аналізованих творів. Наявність дієслів та іменників суспільно-політичного характеру, їх кількість, особливості функціонування дають можливість говорити про цілісність авторського бачення, про стабільність комунікативно-прагматичних ознак популярного політичного роману.